

REGUM GEMMA, LADISLAE

DAPHNON

A BTK MORAVCSIK GYULA INTÉZET KIADVÁNYAI

II. TANULMÁNYKÖTETEK – STUDIA

3. kötet – Tomus 3

REGUM GEMMA, LADISLAE

Tanulmányok Szent László királyról

Szerkesztette

MAYER GYULA és SLÍZ MARIANN

Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Moravcsik Gyula Intézet

ELKH | Eötvös Loránd
Kutatási Hálózat

A kötet megjelenését az ITM NKFI Alap TKP2020 NK
alprogramja és az ELKH Titkárság támogatta.

© Szerzők, szerkesztők, Typotex, Budapest, 2022

A kötetet szerkesztette Mayer Gyula és Slíz Mariann

Lektorálta Takács László

ISBN 978-963-493-174-4

ISSN 2786-1694

Kedves Olvasó!

Köszönjük, hogy kínálatunkból választott olvasnivalót!
Újabb kiadványainkról és akcióinkról a www.typotex.hu
és a facebook.com/typotexkiado oldalakon értesülhet.

Typotex Kiadó

Alapította Votisky Zsuzsa, 1989

A kiadó az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók és
Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.

Felelős kiadó: Németh Kinga

Főszerkesztő: Horváth Balázs

Tipográfia és tördelés: Mayer Gyula

Borítóterv: Jankovič Milán

Készült a Multiszolg Bt. nyomdájában

Felelős vezető: Kajtor Bálint

Tartalom

Előszó	7
ADAMIK TAMÁS	
A Szent László-legenda retorikai elemzése	9
BAJÁKI RITA	
Szent László alakja a barokk kori imádságoskönyvekben	29
BARNA GÁBOR	
Szent László csodás vízfakasztásai	
Búcsújáró helyek, búcsújáró hagyományok	49
BOROS ISTVÁN	
A Szent László-hagyomány ókeresztény forrásaihoz	63
CSÁSZTVAY TÜNDE	
A nemes cédrus, avagy a csaták „oroszlány”-ja (I)	
A Szent László-kultusz a 19. század első felében	79
CSÍZY KATALIN	
Az <i>Intelmek</i> erényei és a Szent László-legenda	107
JERNYEI KISS JÁNOS	
Szent László néhány monumentális ábrázolása	
a 18. századból	121
MAGYAR ZOLTÁN	
A kerlési csata és a lokális emlékezet	
Szent László-hagyományok Észak-Erdélyben	139
SLÍZ MARIANN	
Szent László kultuszának hatása a magyar személy- és	
helynévadásra	157

SZAKÁCS BÉLA ZSOLT	
<i>A Magyar Anjou Legendárium Szent László-ciklusáról</i> és annak forrásairól	183
SZUROMI SZABOLCS ANZELM O. PRAEM.	
Szent László király és a szabolcsi zsinat (1092)	203
TAKÁCS LÁSZLÓ	
Kosztolányi Dezső: <i>Szent László jelenése</i>	221
VARGA LAJOS	
Egy Szent László királyról szóló, Vácszentlászlón el- hangzott prédikáció: A reformkor hétköznapijainak egy szelete	237
Rövidítésjegyzék	253
Bibliográfia	259

Előszó

Szent László király különleges helyet foglal el a magyar nemzeti emlékezetben. Ennek következtében a szent lovagkirály kultusza erős gyökeret vert a népi vallásosságban, az egyházi művészetben, a magyar folklórban és irodalomban. Ráadásul a király széles körű emlékezete és kultusza újabb és újabb színekkel gazdagodott a századok folyamán, de még az utóbbi évtizedekben is, éppen ezért volt természetes, hogy a 2017-ben meghirdetett Szent László-emlékév keretében tudományos konferenciát rendezzünk a legenda szerint a király életében fontos szerepet játszó Vácott „*Regum gemma, Ladislai* – Királyok ékköve, László” címmel. A Váci Egyházmegyei Könyvtár, az Országos Katolikus Gyűjteményi Központ és a PPKE BTK Klasszika-filológia Tanszéke által szervezett konferencián a részt vevő kutatók történeti, irodalmi, nyelvészeti, néprajzi, művészettörténeti, teológiai megközelítésben vizsgálták Szent László történelmi jelentősége mellett kultuszának gazdagságát és alakulástörténetét. E kötet a konferencián elhangzott előadások tanulmányra formált változatát adja közre azzal a céllal, hogy olyan újabb utakat nyisson, amelyek a magyar történelem kiemelkedő személyiségének és emlékezetének mélyebb megértéséhez vezetnek.

S végül itt is köszönetünket fejezzük ki Dr. Beer Miklósnak, a Váci Egyházmegye nyugalmazott püspökének, hogy a Püspöki Palotába befogadta ezt a tudományos emlékülést, valamint hogy vendégszeretettel és közvetlenségével embertársi légkört teremtett a tudományos eszmecserehez.

Boros István – Takács László

A sorozatnak az elsősorban a klasszika-filológiában bevett elvekre épülő szerkesztési elveit igyekeztünk a kötetben érvényesíteni; ez olykor furcsa lehet más területek képviselői számára. Az ókori latin szerzőket többnyire a *Thesaurus linguae Latinae* rövidítései szerint idéztük, és az antik *locusok* megadásában – mint e sorozat első kötetében – arab számokat és pontokat használtunk. A bibliai könyvek esetében meghagytuk a bevett magyar rövidítéseket. A görög nevek és közszavak átírásában az *Antik Tanulmányok*ban megszokott módszert követtük (olykor meghagyva az idézett műfordítás sajátosságait). A szakirodalmi hivatkozásokat egységesített bibliográfiába gyűjtöttük. Ebben szerepelhet akár 16. századi mű egykorú kiadása is. A szövegkiadásokat, kommentált kiadásokat és fordításokat a modern alkotó neve alatt besoroltuk a bibliográfiába. Ami viszont korábban született mű modern kiadása, fordítása vagy kommentárja, azt a modern alkotó neve alatt soroltuk be; azaz a bibliográfiában az ókori és középkori művek kritikai kiadásait, kommentárjait, fordításait a kiadó, a kommentárszerző, a fordító vagy a szerkesztő neve alá soroltuk.

A Rövidítésjegyzék tartalmaz minden olyan rövidítést, amely a bibliográfiába nem volt beilleszthető, azaz folyóiratok, sorozatok, magyar kódexek és egyebek rövidítését.

Mayer Gyula

ADAMIK TAMÁS

A Szent László-legenda retorikai elemzése

1. Aristotelés a beszédet a kommunikációs folyamat szempontjából így határozza meg: „A beszéd három dologból áll össze: a beszélőből, amiről beszél, és akihez beszél; a beszéd célja ez utóbbira irányul, azaz a hallgatóra” (*rhet.* 1.3; 1358b).¹ Kenneth Burke szerint ugyanezt teszi a művész: „Így mi feltételezzük, hogy a művész, akit hagyunk egy ideig gyötrődni azzal, hogy kifejezze önmagát, nemcsak egy üzenettel fedezi fel önmagát, hanem egy vággyal is, hogy hatásokat gyakoroljon hallgatóságára.”² Tehát irodalmi művek esetében is feltételezhetjük, hogy létrejöttükben ez a három tényező játszik szerepet, vagyis az író ír valamit, azt valamilyen szándékkal teszi, és valakinek szánja. Egy hatékony írás- vagy beszédmű létrehozásának szabályrendszerét évszázadokon keresztül a grammatika és a retorika tanította; e két tudomány szabályrendszere abban is segíthet bennünket, hogy a mások által ezen szabályrendszerrel írt beszédek és egyéb irodalmi alkotásokat jobban megértsük.

A retorikai elemzés sajátos jellegét világosabban látjuk, ha M. H. Abrams modelljének keretében szemléljük: „A mű három külső tényező viszonylatában helyezkedik el: az univerzum, a szerző és a hallgatóság viszonylatában” – írja Abrams.

¹ ADAMIK 1999, 38.

² KENNETH 1968, 54. „This, we will suppose that the artist, whom we have left for some time at the agonizing point of expressing himself, discovers himself not only with a message, but also with a desire to produce effects upon his audience.”

Ha a műre koncentrálnunk, vagyis azt önmagában vizsgáljuk, és mindvégig a művön belül maradva, ún. szoros olvasással haladunk előre benne, akkor az objektív kritika, vagyis az új kritika (*new criticism*) eljárását követjük. Ha az univerzum viszonylatában vizsgáljuk a művet, vagyis azt kutatjuk, hogy miként utánozza, képviseli a világot vagy a valóságot, az az utánzó kritika (*mimetic criticism*). Ha a szerző szempontjából kutatjuk a művet, azaz a műből a szerző felé haladunk, és az alkotás lélektani folyamatai iránt érdeklődünk, akkor az expresszív kritika (*expressive criticism*) módszerét követjük. Ha viszont a mű és közönsége viszonylatában elemezzük a művet, nevezetesen abból a szempontból, hogy miképpen hat olvasóira vagy hallgatóira, az a pragmatikus kritika (*pragmatic criticism*). Lényegében ez utóbbit nevezhetjük retorikai kritikának, retorikai elemzésnek is.³

Adamikné Jászó Anna a nemzetközi szakirodalom alapján⁴ összeállította a retorikai elemzés 12 pontját:

- „1. a retorikai szituáció megállapítása;
2. a műfaj (beszéd faj) megállapítása, a retorikai szituáció és az ügyállás függvényében;
3. annak megállapítása, hogy logikai és/vagy érzelmi dominanciájú az érvelés: logosz és/vagy éthosz, pathosz;
4. a szerkezet (diszpozíció) elemzése;
5. a gondolatmenet induktív és/vagy deduktív voltának megállapítása;
6. külső és vagy belső érvek alkalmazása;
7. a toposzok vagy az általános érvforrások alkalmazása (meghatározás, összehasonlítás, viszonyok, körülmények);
8. a speciális érvforrások alkalmazása: a beszéd fajták érvei;
9. annak megállapítása, hogy van-e a szövegben érvelési hiba vagy manipuláció;

³ Vö. ABRAMS 1958, 15.

⁴ CORBETT 1969, xi–xxviii.

10. a stílusnemek és a stílusere nyek szerinti elemzés; a stílusere nyek kapcsán a stílusere zközök és funkciók elemzése;

11. az előadásmód elemzése: hangzó szöveg esetén beszéd és testbeszéd; leírt szöveg esetében az interpunkció, a grafémaalakzatok és tipográfia funkciójának elemzése;

12. a hallgatóságra tett hatás és a szónok éthosza.”⁵

2. A beszéd- és írásművek létrejöttében jelentős szerepe van a retorikai szituációnak. Lloyd F. Bitzer szerint a retorikai szituáció személyek, események, viszonyok összessége, és az a kényszer, amely a szónokot vagy az író t művének megalkotására készíti.⁶ Madas Edit így írja le azt a retorikai szituációt, amelyben a Szent László-legenda keletkezett: László király „szentté avatását III. Béla király (1172–1196) kezdeményezte III. Coelestin pápánál 1192-ben. Testének felemelésénél, június 27-én, jelen voltak a pápa legátusai is, Gregorius de Chrescentio kardinális és kísé rője, Perugiai Bernát. [...] Szent László fő ünnepe az elevatio napja lett. [...] A szentté avatás után új, liturgikus rendeltetésű szövegek egész sorára lett szükség: misekönyörgésekre, legendára a zsolozsma olvasmányaihoz, a zsolozsma énektételeire (himnuszra, antifónákra, reszponzóriumokra, és szekvenciára. A szent király ére nyeit, uralkodásra való alkalmasságát (*idoneitas*) felmutató, nagy érudícióra valló szövegegyüttes a XII. század végére el is készülhetett Váradon.”⁷

Bartoniek Emma szolid érvekkel igazolta azt, „hogy a legenda és a krónika közös részletei a krónikából jutottak át a legendába, azaz a legenda összövege forrásul használta a krónikát”.⁸ Csóka Lajos azonban 1967-ben kiadott könyvében éppen az ellenkező eredményre jutott: a legendát tekintette a

⁵ ADAMIKNÉ JÁSZÓ 2013, 497.

⁶ BITZER 1968.

⁷ MADAS 2008, 13.

⁸ SRH 2, 509–511.

krónika forrásának.⁹ Gerics József *Krónikáink és a Szent László-legenda szövegkapcsolatai* című tanulmányában cáfolja Csóka Lajos véleményét, és igazolja Bartoniek Emma felfogásának helyességét.¹⁰

Mezey László „a korai László irodalmat alkotó *szövegeket*” két részre osztja. „Az egyikbe tartozik a Gesta és a tőle függő Krónika; a másik rész pedig a liturgikus szövegek, a historia rhythmica, himnusz, szekvencia, miseszövegek és a legendák alkotják. Ez utóbbiak – szám szerint ketten – egymástól olyan mértékben függenek, hogy az események előadását szinte kerülő előadásmódjuk, a jellemzések szinte feltűnő stílárís és módszerbeli és főként szövegszerű egyezése, a *legendák* azonos rendeltetését sejteti. Ez a rendeltetés a legendaszövegek eredeti őrzési és hagyományozási helyét egy, a karbeli zsolozsmázásnál használt, tehát a monostoregyházak kórusában őrzött *lectionarium chori*-ban jelöli meg.”¹¹ E kérdéskör részletes tárgyalását lásd Fodor Adrienne tanulmányában.¹² E legendák tehát nem az eseményeket mutatják be, hanem László jellemét, a királyságra való alkalmasságát és szent jellegét bizonyítják. A legendák klerikus szerzői „a grammatika és a retorika által szolgáltatott *eszközökkel* élve igyekeztek a hőüket elfogadtatni. Az inventio, a találékonyság, tehát maga a középkori értelemben vett szerzői munka meg főleg ebben állt: az ars szabályainak figyelembevételével megtalálni, az elfogadható mondanivaló szép megformálását leginkább szolgáló kifejezéseket, az ilyeneket szolgáltató szövegeket” – írja Mezei László.¹³

Gondolatmenetét így fűzi tovább: „M. Cassiodorus a retorika igénybevételének három lehetséges okát és ebből következően három főműfajt (genus) jelöl meg, demonstrativum,

⁹ CSÓKA 1967.

¹⁰ GERICS 1974, 113–136.

¹¹ MEZEY 1980, 21–22. (A kurziválás az eredeti szöveget követi.)

¹² FODOR 1980.

¹³ MEZEY 1980, 24–25.

deliberativum, iudiciale (azaz bizonyító, elhatározásra indító, ítélezési). Ezek ismét így oszthatók fel két-két alfajra: az első *in laude* és *in vituperatione* (dicséret vagy korholás), azután: *in suasionem* és *in dissuasionem* (rábeszélés vagy lebeszélés), *in accusationem et defensionem* (vád vagy védelem), vagy *in praemii petitionem et negationem* (jutalom kérése vagy megtagadása). E felosztás tagjai közül a legenda a *genus deliberativum*-ba és annak *in laude* osztályába kerülhet.¹⁴ Mezey László helyesen állapítja meg Szent László legendájának retorikai műfaját: *genus demonstrativum*, a helyes magyar terminussal 'bemutató beszéd'. Az idézett részlet utolsó mondatában a *genus deliberativum* sajtóhiba a *genus demonstrativum* helyett. Az említett három beszéd-faját – bemutató, tanácsadó és törvényszéki – még Aristotelés különítette el és határozta meg a háromféle hallgatóság alapján.¹⁵ Mezey fogalmazása félreérthető, mert úgy tűnik belőle, mintha Cassiodorus különítette volna el a három beszéd-faját.

Aristotelés kezdeményezését folytatta a hellenisztikus retorika, amikor kidolgozta a három stílusnem tanát. Ennek első megfogalmazását az ún. *Rhetorica ad Herennium*-ban, vagyis *A C. Herenniusnak ajánlott retoriká*-ban találjuk meg, amely a Kr. e. 80-as években keletkezett: „Három stílusnem van – én formának nevezem –, minden helyes beszéd ezeket alkalmazza: az egyik a fennkölt, a másik a közepes, a harmadik az egyszerű. A fennkölt az, amely magasztos szavak csiszolt és ékes szövevényéből áll. Közepes az, amely alacsonyabb, de mégsem a legalacsonyabb rendű és a leghétköznapibb szavakból áll. Egyszerű az, mely leereszkedik a legáltalánosabban használt tiszta köznyelvig” (4..8.11).¹⁶ Ha a három stílusnemnek e rövid meghatározását egybevetjük Szent László király legendájával, tüstént gyanítjuk, hogy az fennkölt stílusban van írva. Ezt a

¹⁴ MEZEY 1980, 25.

¹⁵ ADAMIK 1999, 38–39.

¹⁶ ADAMIK 1987, 84.

sejtésünket megerősíti a fennkölt stílusnem azon meghatározása, amely a fennkölt stílusnem szemléltetésére adott példát vezeti be: „Fennkölt stílusú a beszéd, ha minden gondolat kifejezésére a fellelhető legékesebb szavakat alkalmazzuk, akár alapjelentésükben, akár átvitt értelemben, és ha olyan emelkedett gondolatokat választunk, amelyeket a fokozásnál és a számalomkeltésnél szoktunk hasznosítani, és ha olyan gondolat- és szóalakzatokkal élünk, amelyeknek súlya van” (4.8.11).¹⁷ E második meghatározás szerint a fennkölt stílusban írt szövegnek emelkedett gondolatokat kell tartalmaznia, és az e meghatározás után következő példa arra is rávilágít, hogy mire vonatkoznak ezek az emelkedett gondolatok: a hazára, a haza biztonságának megőrzésére. Szent László király legendája is ezzel kapcsolatos, következőképpen fennkölt stílusban íródott.

3. A fentiekben láttuk, hogy Szent László király legendájának műfaja dicsérő bemutató beszéd, a stílusa pedig e műfajhoz illő fennkölt stílus, „amely magasztos szavak csiszolt és ékes szövevényéből áll”. Most pedig azt vizsgáljuk meg, hogy legendánk esetében hogyan érhető tetten „a magasztos szavak csiszolt és ékes szövevénye”. E kérdéssel igen behatóan foglalkozott egykori professzorom, Horváth János *Árpádkori-kori latinnyelvű irodalmunk stílusproblémái* című monográfiájában. Művének első felében több, mélyen szántó fejezetben tárgyalja az Árpád-kor stílusproblémáit külföldön és Magyarországon,¹⁸ utána pedig sorra veszi az említett korszak magyarországi latin nyelvű irodalmának alkotásait; többek között Szent László király legendájának is szentel egy fejezetet *Legenda S. Ladislai regis* címen.¹⁹

Rögtön az első bekezdésben megállapítja Horváth János, hogy a legenda „írója látható kedvteléssel alakítgatja mondatait úgy”, hogy az egyes kólonok hasonlóan végződjenek. Már az

¹⁷ *ad. loc.*

¹⁸ HORVÁTH 1954, 7–69.

¹⁹ HORVÁTH 1954, 188–195.

első fejezet közepén, „amikor Magyarországnak I. Béla uralma alatt bekövetkező felvirágzásáról szól az író, rímes prózában fogalmazza meg mondanivalóját:

*In cuius quoque tempore Ungaria
magis ditior quam antea
cepit libertatis caput plenae copiae cornibus
extollere super ethera,
cunctasque fere regiones evincere divitiis, honore et gloria.*

A legenda magyar szövegét Kurcz Ágnes fordításában közlöm: »Minden korábbi állapotánál gazdagabban Magyarország azidétt kezdte szabadságának fejét a bőség telt szaruival az egekig emelni, s gazdagságában, rangban és dicsőségben szinte valamennyi vidéket legyőzni.«²⁰

Az idézett részlet négy kólomból áll, és a kólónokat lezáró szavak rímelnek egymással: *Ungaria, antea, ethera, gloria*. Horváth János más alakzatokat is észrevesz e körmondatban, ezt írja ugyanis: „Az író mesteri módon, mondhatni merészen használja az adnominatiót a *cepit* és *caput* szavakban, amelyre a *copiae cornibus* szavak alliterációjával is figyelmeztet.»²¹

Ahogy a legenda írója halad előre a szövegben, egyre merészebben alkalmazza a rímeket rövidebb sorokban; például a 3. fejezetben Szent László jellemzésében, ahol a rímek a király lélektelenségét, igazságosságra való törekvését emelik ki:

*Illustratus enim sancti spiritus gratia,
arridentis sibi atque blandientis mundi gloriam
caducam reputans et transitoriam,
esurivit atque sitiivit iustitiam,
ut ad eternam feliciter perveniret patriam.*²²

Kurcz Ágnes fordításában: „Megvilágosította ugyanis a Szentlélek kegyelme: a rá mosolygó és hízélgő világi dicsőséget esen-

²⁰ ÉRSZEGI 1983, 95.

²¹ HORVÁTH 1954, 188.

²² HORVÁTH 1954, 189.

dőnek és átmenetinek vélte, az igazságot szomjúhozta és éhezte, hogy az örök hazába szerencsésen eljusson.”²³

A 3. fejezet második felében a hasonló grammatikai végződésekől és a szavak paraleliztikus elhelyezéséből adódó rimes sorok egyaránt tekinthetők rimes prózának és versnek:

Erat enim copiosus in caritate, (13 szótag)

longanimis in patientia, (10 szótag)

pietate rex serenus, (8 szótag)

gratiarum donis plenus, (8 szótag)

cultor iustitiae, (6 szótag)

patronus pudicitiae, (8 szótag)

consolator afflictorum, (8 szótag)

sublevator oppressorum, (8 szótag)

miserator orphanorum, (8 szótag)

pius pater pupillorum. (8 szótag)²⁴

Kurcz Ágnes fordításában: „Mert bőkezű volt az inségben, nagy türelmű a tűrésben, derűs király a kegyességben, a kegyelem ajándékaival teljességben, az igazság gondozója, a szemérem pártfogója, meggyötörtek vigasza, elnyomottak támasza, árvák megkönyörülője, gyöngék gyöngéd gyámszülője.”²⁵

Az idézett részlet határozottan két részre oszlik. Az első 6 sor rimes próza, amelynek sorai három kivétellel eltérő hosszúságúak. A második négy sor azonos hosszúságú, tehát 8 szótagból álló iszokolonok, amelyek verset alkotnak: az ősi magyar felező nyolcashoz hasonló.²⁶ Mindkét részt alliteráló sor zárja le: az első részt a *patronus pudicitiae*, a második részt pedig a *pius pater pupillorum* alliteráló szó szerkezet. Horváth János szerint ez a vers nem a legenda sajátja: „Ez a verses részlet azonban nem a legendairó alkotása, hanem forrásából való egyszerű átvétel. A részlet ugyanis (a ritkított sorok) megvan

²³ ÉRSZEGI 1983, 96.

²⁴ HORVÁTH 1954, 190.

²⁵ ÉRSZEGI 1983, 96.

²⁶ ARANY 1962, 226.

a krónikában is. A krónikák u. i. *nem a legendából* vették át e sorokat, hanem éppen fordítva (vö. SRH 1, 517).²⁷

4. Mint fentebb láttuk, a *Rhetorica ad Herennium* szerzője szerint a fennkölt stílusnem „magasztos szavakat” (*verba gravia, ornatissima verba*) használ (4.8.11).²⁸ E magasztos szavak használata a legenda teljes terjedelmében, azaz mind a 13 fejezetében kimutatható. A legenda *in medias res* ezzel a tételmonddal kezdődik:

„Beatus rex Ladislaus ex illustri prosapia regum Ungarie exortus elegantissime effulsit” (1).²⁹ – „Boldog László király kiragyogva kimagaslott Magyarország királyainak fényes nemzetségéből.”³⁰ A tételmondat kifejtése az alábbi hat részben történik meg:

1. Származása királyi (1. fejezet), már csecsemőként kimutatta eljövendő nagyságát (2. fejezet), ifjúként pedig fokozatosan gyarapodott erényben, lelki- és testi erőben (3. fejezet).
2. Hogy ekkora erényesség és erő rejtve ne maradjon, Isten akaratából előbb herceggé, majd királlyá választották, de nem koronáztatta meg magát, a királyi jelvényeket maga előtt vitette. Mint alázatos király hatalmas volt kegyességben, és kiváló bőkezűségben (4–5. fejezet).
3. Királyként Isten segítségével nagyszerű tetteket hajtott végre: legyőzte a Magyarországra törő besenyőket; szentté avattatta István királyt és fiát, Imrét, továbbá Gellért vértanút, András és Benedek remetéket (6. fejezet).

²⁷ HORVÁTH 1954, 190.

²⁸ ADAMIK 1987, 206.

²⁹ A legenda szövegét a következő kiadásból idézem: *Legenda S. Ladislai regis*.

³⁰ ÉRSZEGI 1983, 95.

4. A sok jóért, amelyet Istentől kapott, elhatározta, hogy Jeruzsálembé megy; de mielőtt elindult volna, a csehek ellen kellett vonulnia, ahol helyreállította a békét. Itt azonban súlyos betegségbe esett és meghalt (7. fejezet).
5. László király meghagyta, hogy Váradon temessék el; a testét szállító hívei azonban igen elfáradtak, és a közelebbi fehérvári egyház mellett döntöttek. Míg aludtak, a kocsi, amelyen a király teste feküdt, elindult önmagától Várad felé. Látván e csodát, kísérete Váradon temette el (8. fejezet).
6. Már a temetésén nagy csoda történt: a körülállók közül valaki azt mondta, hogy a test bűzlik, ezért hátracsavartodott az állá. Mikor beismerte tévedését, meggyógyult (9. fejezet). Később egy katona nagy szükségbe jutott, és el akarta adni azt az ezüstcsészét, amelyet László király adományozott apjának. Az ispán azonban kapzsiságból azt hazudta, hogy a csészét a katona tőle lopta el. Végül a csészét a szent király sírjára helyezték. Az ispán el akarta venni a csészét, de összeesett (10. fejezet). Ily nagy csodák hatására 1192-ben László királyt szentté avatták (11. fejezet).

A fenti 6 rész László király jellemzését tárja elénk; történelmi eseményeket csak annyiban említ, amennyiben azok hozzáadnak valamit a király jellemzéséhez. A jellemzést a szerző tudatosan a klasszikus latin szókészletével, pontosabban szólva, az aranykori szerzők, Cicero, Caesar, Vergilius, Horatius stb. szavaival adja elő.³¹ Ez a törekvése minden fejezetben kimutatható. Késő császárkori és középkori szavakat és szókapcsolato-

³¹ A Szent László-legenda szókészletének minősítését GAFFIOT 2000 alapján állítottam össze.

kat csak akkor alkalmaz, ha használatuk feltétlenül szükséges mondanivalójának kifejezéséhez.³²

Az 1. fejezetben ilyen szavak fordulnak elő: *exordior* (Verg. *Aen.* 4.625), *effulgeo* (Verg. *Aen.* 5.133), *inclitus* (Verg. *Aen.* 6.562), *clarissimus* (Cic. *Brut.* 191), *exsto* (Hor. *sat.* 1.5.55), *adaugeo* (Caes. *civ.* 3.58.4), *eniteo* (Cic. *Mur.* 32), *libertatis caput extollere* (Cic. *Planc.* 33), *plenis copie cornibus* (Hor. *carm. saec.* 59–60)³³, *evincere* (Verg. *Aen.* 2.630), *discordia* (Verg. *Aen.* 12.583), *insignitus* (Cic. *de orat.* 2.358) stb.

Késő császárkori vagy középkori szót csak akkor alkalmaz, ha az a világosság végett feltétlenül szükséges. Az 1. fejezetben egy ilyen szó fordul elő: az *uterus*, i. m. ’anyaméh’ főnévből képzett *uterinus*, melynek jelentése ’anyai részről való testvér’; „Frater autem eius uterinus Magnus, rex gloriosus Geysa”. Az *uterinus* melléknév először a *Codex Iustinianus*ban fordul elő (5.61.21; *Codex Theodosianus* 9.42.9).

A 2. fejezet klasszikus szavai: *praefero* (Cic. *S. Rosc.* 87), *innumerabilis* (Cic. *Brut.* 266), *describo* (*Rhet. Her.* 4.39.51), *praesagium* (Ov. *met.* 6.510), *alludo* (Cic. *de orat.* 1.240), *elegans* (Cic. *off.* 1.104), *surgo* (Verg. *Aen.* 6.453) stb.

Egy késő császárkori szó szerepel a *Ladislaus* név etimológiájában: „Prima vero sillaba nominis eius laus est per paragonem.” Mezey László e mondat alapján megállapítja: „A legendáiró Martianus Capellától nyerte a szükséges ismeretet, ez a terminus használatából tűnik ki. [...] M. Capella retorikájában ezt olvassuk: *Derivatione quoque fiunt verba, quae grammatici paragoga nominarunt, ut dicimus: 'floreus rura' 'campique*

³² Vö. Cornificius (ADAMIK 1987) 4.39.51. „Descriptio nominatur, quae rerum consequentium continet perspicuam et dilucidam cum gravitate expositionem.” – „A leírás érthetően, világosan és nyomatékosan adja elő az egymásból következő dolgokat.”

³³ Vö. GERICS 1974, 126.

ingentes ossibus albert; quod satis crispa flexione Horatius 'albican't dicit" (5.511, Willis).³⁴

A 3. fejezet klasszikus szavai: *incrementum* (Cic. *Cato* 52), *notitia* (Cic. *Cael.* 75), *cultor* (Hor. *carm.* 1.34.1), *adrideo* (Cic. *de orat.* 1.134), *caducus* (Cic. *Cato* 52), *albesco* (Cic. *Ac.* 2.105), *areo* (Verg. *ecl.* 7.57), *adfluo* (Cic. *off.* 1.153), *diadema* (Cic. *Phil.* 2.85), *mancipo* (Cic. *Par.* 35) stb.

E fejezetben több (késő) császárkori szó is előfordul: *transitorius* (Aug. *doctr.* 1.35.39), *radicor* (Col. 4.3.2; Sidon. *ep.* 5.10.4), *praeeminentia* (Mamert. *Anim.* 1.6; 3.15), *phisonomia leonis*, *preventus* (Cael. *Aur. chron.* 1.4.73).

A 4. fejezet klasszikus szavai: *utpote* (Cic. *Att.* 2.24.4), *occultum lateret* (Cic. *p. red. in sen.* 13), *providus* (Cic. *div.* 2.117), *novicius* (Cic. *Sest.* 78), *perfungor* (Cic. *Cato* 77), *perniciosus* (Cic. *Clu.* 4), *cesso* I (Cic. *prov.* 15), *detineo* (Caes. *civ.* 3.75.4), *vindicare* (Cic. *off.* 1.2), *corono* (Cic. *leg.* 2, 63), *defero* (Cic. *de orat.* 3.227), *praesum* (Cic. *Verr.* 3.180), *queo* (Cic. *fam.* 14.1.5), *insatiabilis* (Cic. *Tusc.* 1.44), *erectus* (Cic. *Phil.* 4.11), *verax* (Cic. *div.* 1.38), *iustitia*³⁵ (Cic. *fin.* 5.65), *misericordia* (Cic. *Tusc.* 4.18).

³⁴ MEZEY 1980, 26. A *paragoge* értelmezését lásd BOLLÓK 2013A, 311–313. Bollók közli Donatus meghatározását: „Paragoge est appositio ad finem dictionis litterae aut syllabae, ut magis pro mage, aut potestur pro potest.” Donatusszal egyidőben Charisius *De paragogis* címen tárgyalja, és így határozza meg: „Sunt quaedam verba quae paragoga appellantur quaeque ex primitivi verbi declinatione et mutationem et adiectionem litterarum capiunt et nihilo minus idem significant, interdum variant, velut lacesso ex eo quod est lacero.” *Ars grammatica* III 6, p. 335, Barwick, 1964. Tehát nem biztos, hogy a legenda szerzője Martianus Capellától vett a *paragoge* szót; kölcsönözhetette a 4. századi grammatikusoktól, Donatustól vagy Charisiusától is.

³⁵ Vö. GERICS 1974, 121. „Kitűnik viszont az is, hogy a legenda mégsem *pius rex* voltát tartotta a legjellemzőbb tulajdonságának. Mindenekelőtt igazságos voltát emelte ki feltűnően, kettős értelemben is. *Isten-szeretetének* ecsetelése közben ugyanis előadja róla, hogy »kinek-kinek megadta, ami az övé«.» Majd ugyanezen az oldalon, a 29. lábjegyzetben megállapítja, hogy e meghatározás a *Rhet. Her.* 3.2.10-re vezethető vissza: „Iustitia est aequitas ius suum uni cuique tribuens pro dignitate

Késő császárkori szó is előfordul: *ducatus* (Suet. *Tib.* 19 és bibliai), *adimpleo* (Col. 12.43), *indesinens* (Ennod. *ep.* 6.10).

Az 5. fejezet klasszikus szavai: *armatus* (Liv. 33.3.10), *largitas* (Cic. *nat.* 2.156), *ecclesia* (Plin. *ep.* 10.110.1), *monasterium* (Sidon. *ep.* 4.25.5), *locupletatus* (Cic. *leg. agr.* 2.68), *elemosina* (Tert. *Virg.* 13.2), *fundo* (Verg. *Aen.* 5.759), *enarro* (Cic. *div.* 1.55), *ordino* (Cic. *inv.* 1.19), *munificus* (Cic. *off.* 2.64), *iugiter* (Apul. *mund.* 30), *prolixus* (Varr. *rust.* 1.9.5), *thorus* (Verg. *Aen.* 5.388), *exedra* (Aug. *civ.* 22.8.23), *consuetudo* (Cic. *off.* 1.118), *cubicularius* (Cic. *Verr.* 3.8), *introspecto* (Pl. *Most.* 936), *glorificatus* (Tert. *anim.* 26.4), *sublevo* (Cic. *Att.* 10.4.3), *consortia* (Liv. 4.5.5), *supernus* (Greg. M. *Ezech.* 2.5.4).

Többnyire klasszikus, de néhány késő császárkori keresztény szerzőtől: *glorificatus* (Tert.), *monasterium* (Sidon.), *supernus* (Greg. M.).

A 6. fejezet szókészlete: *latrunculus* (Cic. *prov.* 15), *irumpo* (Caes. *Gall.* 4.14.3), *abduco* (Caes. *civ.* 1.15.3), *solitudo* (Cic. *Verr.* 5.171), *manduco* (Varr. *rust.* 3.7), *periclitator* (Caes. *Gall.* 6.34.8), *avello* (Cic. *Verr.* 4.48), *imploro* (Cic. *Verr.* 5.129), *bubalus* (Hier. *in Am.* 3.6.12), *obvio* (Hier. *epist.* 5.1), *fēritas* (Cic. *off.* 3.32), *animal* (Cic. *Ac.* 2.37), *amministrato* (Cic. *Phil.* 5.31), *eligo* (Cic. *Tusc.* 3.33), *placitum* (Verg. *ecl.* 7.27), *divinitus* (Cic. *de orat.* 1.202), *auctor universitatis celi* (Cic. *Verr.* 5.131), *impetro* (Cic. *Arch.* 25), *salus* (Cic. *rep.* 1.51), *unicus* (Cic. *Cael.* 79), *revelo* (Apul. *m.* 9.26), *acceptus* (Cic. *Verr.* 1.100), *virginitas* (Cic. *nat.* 3.59), *posteritas* (Cic. *Lae.* 15), *canonizari* (Orig. *Matth.* 18.28.3).

A szókészlet többsége klasszikus, csak néhány későbbi: *bubalus* (Hier.), *obvio* (Hier.), *revelo* (Apul.), *canonizari* (Orig.).

A 7. fejezet szókészlete: *votum* (Cic. *nat.* 1.36), *contingo* (Cic. *nat.* 2.122), *indicium* (Cic. *Cat.* 3.13), *sollicitus* (Sen. *ep.*

ciusque.” Ez az idézet is bizonyítja, hogy a legenda szerzője forrásként használta a *Rhet. Her.*-t.

76.30), *retribuo* (Cic. *Com.* 44), *statuo* (Cic. *prov.* 10), *splendor* (Cic. *Flac.* 28), *figura* (Cic. *fn.* 5.35), *sustineo* (Cic. *Cato* 33), *late longeuque* (Cic. *orat.* 72), *convoueo* (S. C. Bacch. 13), *preceptor* (Gell. 1.13.8), *urgeo* (Cic. *Tusc.* 3.61), *expeditio* (Caes. *Gall.* 5.10.1), *reformatio* (Sen. *ep.* 25.1), *egritudo* (Cic. *Tusc.* 3.27), *destitutio* (Curt. 8.6.20), *dissolutio* (Cic. *Phil.* 1.21), *immineo* (Cic. *Tusc.* 1.91), *extollor* (Cic. *fam.* 12.25.7), *eucharistia* (Tert. *orat.* 19.2), *fideliter* (Cic. *off.* 1.92), *migro* (Cic. *Tusc.* 1.82), *exspectatio* (Cic. *Att.* 3.15.3), *plango* (Ov. *met.* 11.75), *chorea* (Verg. *Aen.* 9.615).

A szókészlet zöme itt is klasszikus, csak a *reformatio* (Seneca), *preceptor* (Gell.), *eucharistia* (Tert.) nem az.

A 8. fejezet szókészlete: *corpus* (Cic. *fn.* 1.55), *transféro* (Cic. *dom.* 62), *mando* (Caes. *Gall.* 3.11), *ardor* (Cic. *Planc.* 95), *caniculae* (Sidon. *ep.* 2.2.2), *fidelis* (Tert. *apol.* 46.16), *besito* (Caes. *Gall.* 7.19.2), *arbitrium* (Cic. *fam.* 1.9.23), *declino* (Lucr. 2.250; Liv. 1.28.6), *diversorium* (Cic. *fam.* 7.23.3), *tristitia* (Cic. *de orat.* 2.72), *gravatus* (Cic. *Lae.* 15), *currus* (Cic. *Att.* 13.21.3), *subvectio* (Caes. *Gall.* 7.10.1), *animal* (Cic. *nat.* 2.122), *iter* (Cic. *Phil.* 2.25), *ultra* (Cic. *Phil.* 2.1), *contristo* (Cael. *fam.* 8.9.5), *valde* (Cic. *Att.* 13.21.3), *discurrere* (Caes. *civ.* 3.105.3), *versus Waradinum* (Cic. *Att.* 16.10.1), *miraculum* (Cic. *nat.* 1.18), *confessor* (Tert. *scorp.* 11.3), *sepultura* (Cic. *Tusc.* 1.102), *reduco* (Caes. *Gall.* 7.22.2).

A szókészlet többsége klasszikus, császárkori csak néhány: *preceptor* (Gell.); *fidelis* (fn. ‘hívő’), *confessor* (Tert.); *caniculae* (Sidonius Ap.).

A 9. fejezet szókészlete: *predictus* (Quint. 8.3.33), *humanitas* (Cic. *de orat.* 1.53), *exhibeo* (Cic. *Att.* 2.1.2), *assistio* (Caes. *Gall.* 6.18.3), *circumstans* (Liv. 25.39.16), *feteo, foeteo* (Plaut. *As.* 894), *fragrantia* (Val. Max. 9.1 ext. 1; hapax), *retorqueo* (Hor. *ep.* 2.1.191), *exhibeo* (Cic. *off.* 3.112), *miserrabiliter* (Cic. *Tusc.* 1.96), *mentum* (Cic. *Verr.* 4.94), *flecto* (Caes. *Gall.* 4.33.3), *eiulo* (Cic. *Tusc.* 2.19), *sano* (Cic. *nat.* 3.70), *avello* (Cic. *Verr.* 4.48), *occalesco* (Cels. 4.31.3), *cutis*

(Planc. *fam.* 10.18.3), *beatifico* (Augustin. *civ.* 7.30, Vulgata), *electis suis sese participat* (Liv. 3.12.5), *transfiguro* (Sen. *ep.* 6.1; Ambr. *fid.* 4.10.124), *sublimo* (Tert. *Marc.* 3.7), *corregno* (Tert. *Ind.* 8.10), *invoco* (Cic. *nat.* 2.68), *solatium* (Cic. *Tusc.* 2.59), *impendo* (Verg. *G.* 3.124), *sanctitas* (Cypr. *ep.* 51.1), *pauperculus* (Plaut. *Poen.* 536), *recupero* (Cic. *Mur.* 50), *simplicitas* (Cassian. *coll.* 15.3.1), *visu privatus* (Cic. *Phil.* 3.14), *inaudito modo* (Cic. *rep.* 2.12), *visitata* (Cic. *fin.* 5.94), *dampnum* (Cic. *Brut.* 125), *lugubris* (Cic. *Tusc.* 1.30), *coagulatus* (Plin. 23.117), *vocifero* (Varr. *rust.* 3.9.5), *cursito* (*Rhet. Her.* 4.4), *vulgaritas* (Porph. *Hor. ars* 47), *insvetus* (Cic. *Att.* 2.21).

A szavak zöme aranykori, csak néhány ezüstkori vagy későbbi: *transfiguro* (Seneca, Ambrosius), *occalesco* (Celsus), *coagulatus* (Plinius), *sublimo*, *corregno* (Tertullianus), *sanctitas* (Cyprianus), *vulgaritas* (Porphyrio), *beatifico* (Augustinus), *simplicitas* (Cassianus).

A 10. fejezet szókészlete: *urgeo* (Cic. *Rab. Post.* 2), *necessitas* (Cic. *fam.* 4.9.2), *scutella* (Cic. *Tusc.* 3.46), *pius (rex)* (Cic. *leg.* 2.15), *comes* (*Cod. Iust.* 10.32.64), *venalis* (Cic. *off.* 3.58), *expono* (Liv. 9.35.6), *illicio* (Cic. *Tusc.* 4.12), *confingo* (Cic. *Verr.* 2.90), *legittimo fine* (Cic. *Phil.* 11.26), *confidens de meritis* (Apul. *Plat.* 2.20), *comprobo* (Cic. *Pomp.* 69), *presumo de se* (Aug. *conf.* 6.8.13), *cado velud mortuus* (Cic. *Tusc.* 1.36), *vehementer* (Cic. *Phil.* 8.16), *attonitus* (Liv. 10.41.4), *resurgo* (*Hor. carm.* 2.17.14).

A szókészlet többsége aranykori, csak néhány szó késő császárkori: *comes* mint méltóság (*Codex Iustinianus*), *confido de* (Apuleius), *presumo de se* (Augustinus).

A 11. fejezet szókészlete: *creatura* (Tert. *apol.* 30.3), *consors* (Cic. *Brut.* 2); *canonizatum* (Orig. *Matth.* 18.28.3), *obnoxius* (Sall. *Cat.* 14.6), *derogo* (Cic. *Flacc.* 9), *illumino* (Cic. *nat.* 2.119), *paraliticus* (Plin. 20.85), *languor* (Cic. *div.* 2.128), *attritus* (Cic. *Verr.* 4.94), *invocatio* (Quint. 6.1.33), *canonizatio* (az LLMH szerint itt szerepel először Magyarországon),

careo (Cic. *Brut.* 279), *in directo* (Varr. *rust.* 7.15), *sollemnitas* (Gell. 2.24.15), *rutilo* (Verg. *Aen.* 8.529), *preventus* (Cael. *Aur. chron.* 1.4.73), *canonicis orantibus* (Silvest. *ep.* 158), *mundo* (Coll. 12.3.8), *circumadiacens* (Augustin. *trin.* 15.24), *exhibeo* (Cic. *Flac.* 35), *patrocinium* (Cic. *fin.* 2.67), *fastidium* (Cic. *Lae.* 54), *prolixitas* (Arn. 7.46).

A szókészlet zöme aranykori; csak kevés késő császárkori: *paraliticus* (Plinius Maior) *creatura* (Tertullianus), *canonizatus* (Origenes), *canonicis orantibus* (Silvester pápa, 4. sz.), *preventus* (Caelius Aurelianus), *circumadiacens* (Augustinus).

5. A fenti fennkölt szavakból a legenda szerzője gyakran alkot szó- és gondolatalakzatokat, továbbá szóképeket. Szóalakzat például a már fentebb látott rím, amelyet az ókori retorikák *homioiptótonnak* és *homioioteleutonnak* neveznek, vagy az *alliteráció*, amely terminust a humanista Pontanusnak köszönhetjük, az ókori elnevezése *homoeoprophoron* volt.³⁶

A 2. fejezet első négy szava megismétli az 1. fejezet első három szavát: *Beatus itaque rex Ladislaus*. Azzal, hogy rögtön a legenda elején az első két szakaszt a *beatus rex Ladislaus*szal kezdi a szerző, azt szuggerálja olvasóinak és hallgatóinak, hogy szent és király ez a Ladislaus. A hasonlat gondolatalakzataival pedig már az égbe emeli: „Ladislaus tanquam de syderibus novum sydus exortus” – „László király, a Boldog, akár a csillagok közül támadt új csillag”, „qui ’speciosius forma pre filiis hominum’ [...] describitur” – „akit úgy írnak le, mint aki szebb az emberek fiainál”; a csecsemő rendkívüli szépsége az isteni szándék kifejezője. Ezt bizonyítja a *Ladislaus* név híres etimológiája, a meghatározás általános érve is.³⁷

A 3. fejezet elején a *virtus* szó többszöri ismétlésével találkozunk: „Crevit itaque puer et **virtutibus** ante diem ei contingentibus superatis et in incrementa de **virtute** in **virtutem** proficiens, cum ad primum **virtutis** gradum ascendisset, habi-

³⁶ Vö. LAUSBERG 1960, 885, § 1246.

³⁷ Vö. LAUSBERG 1960, 77, § 111; 215, § 392.

ta veri dei notitia, Christianae fidei cultor factus eximius, puro mentis affectu devotissime Christo servire studuit.” – „Megnőtt tehát a gyermek, a korát megelőzően osztályrésztül kapott érdemekkel kiemelkedett, a gyarapodásban erényről erényre haladva – miután az erény első fokára hágott –, az igaz Isten ismeretében a keresztény hit rendkívüli tisztelője lett, Krisztusnak szolgálni lelke tiszta vonzalmával igen buzgón törekedett.” Ezt a szóalakzatot a *Rhet. Her.* latinul *traducti*ónak nevezi, és így határozza meg: „A traductio lehetővé teszi, hogy amikor ugyanazt a szót gyakrabban alkalmazzuk, nemcsak hogy ne sértse az ízlést, hanem még ékesebbé is tegye a beszédet; így »Aki számára az életben semmi sem kellemesebb az életnél, az nem képes az életet erényesen leélni.«”³⁸ Szövegének fenségét tovább dúsítja a Szentírásból vett kifejezésekkel (Mt 5.6; Jn 1.2; Eph 2.22; 1. Kor 3.12).

A 4. fejezetben Lászlót akarata ellenére előbb herceggé, majd királlyá választják. E jelenetet így vezeti be a legenda: „ne tantum decus occultum lateret, ne tanta virtus quiesceret otiosa” – „hogy ekkora ékesség lappangva ne rejtezzék, ne pihenjen tétlenül ekkora erényesség”; „aderat iam tempus opportunum, quo scilicet Deus et electum suum declararet, et populum suum talis patroni virtute protegeret et exemplis erudiret” – „eljött az alkalmas idő, hogy Isten választottját egyrészt megmutassa, másrészt népét ilyen pártfogó erényével védelmezze és példájával oktassa.” Ez a leírás emlékeztet Alkuin *De vita sancti Martini* című művének azon jelenetére, amikor Mártont Tours püspökévé választják: „ne lucerna Domini modio tecta lateret, dulcissimis abstractus est sedibus, multorumque precibus alligatus, electus est in episcopum Turonicae civitatis, ubi plurima sanctorum insignia gessit virtutum, et multa caelestia vitae dogmata sparsit” (6)³⁹ – „nehogy az Úr lámpása vékától letakarva rejtve maradjon, elhurcol-

³⁸ ADAMIK 1987, 221.

³⁹ Alkuin, PL 101, 660.

ták igen kedves otthonából, sokak könyörgésével lekötelezték, Tours városának püspökévé választották, ahol a szent erényeknek igen sok csodáját tette, és az égi élet sok tanítását hintette el”.

Szovák Kornél szerint „a királykenő rítus kora középkori mintája a püspökszentelés mintája volt”, amelynek lényeges eleme volt az ellenkezés. A leendő püspök ellenkezése nem szerénységének, hanem keresztényi alkalmasságának (*idoneitas*) bizonyítéka volt. „I. Leó császárnak egy 469. évi, a *Codex Iustinianus*ban hagyományozódott ügylevele szerint egyenesen megkövetelték a jelölttől, azzal a megokolással, hogy az illető »tulajdonképpen nem méltó a papságra, ha nem akarata ellenére szentelték fel« [...] Eszerint csak olyat tekintettek alkalmasnak a papi, illetve püspöki hivatalra, aki eleve elutasította magától ennek elvállalását.”⁴⁰

Ugyanebben a fejezetben található László király erénykatalógusa, amely szintén hasonló a püspökké választott Márton erénykatalógusához. Lászlóé így hangzik: „Erat itaque benignus in affectu, providus in consilio, verax in sermone, constans in promissione, iustus in iudicio, serenus in corripiendo, in examinandis autem iudiciis non tam iudicare quam iudicari timuit, sibique magis terribile iudicium imminere credebatur quam hiis, qui ab eo iudicabantur [...] pius rex” (5). Mártoné pedig így: „Humilis in habitu, iucundus in sermone, devotus in praedicatione, verax in iudicio, venerabilis in moribus, pervigil in orationibus, assiduus in lectione, constans in vultu, pius in affectu, honorabilis in ministerio sacerdotali, infatigabilis verbi Dei seminator, impiger acceptam Domini sui pecuniam multiplicare; cum gaudentibus gaudens, cum lugentibus lugens, omnibus omnia factus” (6).⁴¹

E két fejezet tematikája is azonos, de a tematikán kívüli szóbeli és motívumbeli egyezések is vannak. Például mind-

⁴⁰ SZOVÁK 2000, 143.

⁴¹ Alkuin, PL 101, 660.

kettőjükkel látványos csoda történik a templomban. László éjjel egyedül imádkozik a templomban, csodálatos módon felemelkedve lebeg a levegőben („mirabiliter in aera sublevatum”; 5).⁴² Amikor pedig Márton misézett a templomban, hirtelenül egy tűzgömb fénylett fel a feje fölött („globus igneus subito de vertice fulsit illius”; 8).⁴³

Haláluk körülményeiben is vannak hasonlóságok. Mindketten bizonyos ügyek elintézése közben halnak meg. László bizonyos háborús ügyek elintézésére Csehországba megy, és ott hal meg váratlanul, s halálát előre meg is mondja („ubi reformata ... pace ... egritudine repentina correptus ... indicavit dissolutionem sui corporis”; 7). Márton is vidékre megy, hogy a civakodó szerzetesek között békét teremtsen, és miután ezt megtette, meghal („pace inter clericos restituta, [...] convocatis discipulis, indicavit eis iam adesse tempus resolvendi spiritus eius a corpore”; 14).⁴⁴ Mindkét életrajz rövid, s terjedelmük azonos hosszúságú: Szent László életrajzát is 11 kaputra osztották ugyanúgy, mint Alkuin Szent Márton-életrajzát stb. Az Alkuin-féle *Szent Márton élete* tehát hatott a Szent László-legenda megfogalmazására. A hasonlóság alapja nyilvánvalóan az lehetett, hogy mindkét szent hosszú ideig katonáskodott.

⁴² Ugyanez történik Szent Ferencsel: JókK. 146. „Frater leorol mykoron latta uala zent ferenczet fewlttewl fel emeletlenny.”

⁴³ Alkuin, PL 101, 661.

⁴⁴ Alkuin, PL 101, 663.